

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΠΤΩΧΟΛΕΟΝΤΟΣ

(Ἑλληνικὴ μεσαιωνικὴ διήγησις.)

~~~~~

Collection de monuments pour servir à l'étude de la langue néo-hellénique. N° 49 Histoire de Ptocholéon précédée d'une étude littéraire par Ch. Gidel. Περὶ τοῦ γέροντος τοῦ φρονίμου Μουτζοκουρεμένου ποίημα τὸν πρῶτον ἐκ τοῦ ἐν Παρισίοις χειρογράφου ἐκδοθέν ἐπιμελεία καὶ διορθώσει Αἰμυλίου Κωνσταντινίδου. Paris 1872.—Εἰς 8ον τόμ. σελ. 24.

Τὸ παρὸν φυλλάδιον ἀποτελεῖ μέρος τῆς πρὸς τριῶν ἐτῶν ὑπὸ τοῦ κ. Legrand ἐκδομένης Συλλογῆς μνημείων πρὸς σπουδῆν τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης, ἐδημοσιεύθη δὲ καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ Ἐπετηρίδι τοῦ ἐν Παρισίοις συλλόγου πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν. Περιέχει δὲ μικρὰν διήγησιν ἐκ 584 στίχων ἐξηγημένην ἐκ τῶν ὑπ' ἀριθμοῦ 560 ἑλληνικοῦ χειρογράφου τῆς ἐν Παρισίοις ἐθνικῆς βιβλιοθήκης.

Ἡ διήγησις αὕτη εἶναι γεγραμμένη εἰς στίχους ἀνομοιοκαταλήκτους, εἰς δίμετρον τροχαϊκὸν πεποιημένους μέτρον ἢ στιχουργία ὅμως εἶναι πολλαχοῦ σφαλερὰ καὶ ἀπειρόκαλος, τοῦ ἀντιγραφῆως προδίδουσα τὴν ἀμάθειαν, ἣν καταφανεστέραν ποιούσιν οἱ ἀπειροὶ τῆς γλώσσης βαρβαρισμοί. Ὡς δ' ἐκ τῆς γλώσσης καὶ τῆς στιχουργίας δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν, ὁ συγγραφεὺς ἦν ἴσως σύγχρονος τοῦ Ἑρμονιακοῦ, τοῦ συγγραφέως τῆς περὶ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου διηγήσεως, τῆς δημοσιευθείσης ἐν τῇ ἐκλογῇ μνημείων τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς γλώσσης τοῦ Μαυροφρύδου· τὸ δὲ χειρόγραφον ἐγράφη, ὡς ὑποθέτουσιν οἱ συγγραφεῖς τοῦ καταλόγου τῆς παρισινῆς βιβλιοθήκης κατὰ τὴν ΙΕ'. ἑκατονταετηρίδα.

Ἡ διήγησις αὕτη ἐπιγράφεται. «Περὶ τοῦ γέροντος τοῦ φρονίμου Μουτζοκουρεμένου.»¹⁾ ἐκτίθε-

1 Ἡ λέξις αὕτη σημαίνει ἴσως, τοῦ ταλαιπώρου, τοῦ δυστυχοῦς· ἡ μὲν λέξις μούτζαίς

ται δ' ἐν αὐτῇ ἡ ἱστορία τοῦ πτωχοῦ τοῦ Πτωχολέοντος. Οὗτος ἦτο φρόνιμος, λόγιος καὶ πλουσιώτατος:

Ὁ γὰρ ἠμπορεῖ τὸ στόμα
οὐκ ἔλατ' ἡ γλῶσσα, οὐ καρδία
οὐκ εἶπεν τὸ τ' εἶχεν οὗτος
ὁ καλὸς ὁ γερωντίτης.

Ἄλλ' ὁ δαίμων ἐφθόνησε τοῦ ἀνδρὸς τὴν εὐδαιμονίαν, καὶ ἰδοὺ ληστὰι Ἀραβες, ὄλον ἐκείνον τὸν πλοῦτον κατέστρεψαν. Ὁ γέρον ὅπως ἀπαλλάξῃ τοὺς υἱοὺς, τὰς θυγατέρας καὶ τοὺς γαμβροὺς καὶ ἐγγόνους αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἐνδεΐας συμβουλεύει αὐτοὺς νὰ τὸν δέσσωσι καὶ νὰ τὸν ὑπάγωσιν εἰς τὸν βασιλέα ὅπως τὸν πωλήσωσιν ὡς δούλον, ἀντὶ πεντάκις χιλίων ὑπερπύρων· τὰ τέκνα του τότε εἴρξαντο νὰ θρηνοῦσι καὶ νὰ κλαίουν· ἐν τούτοις:

πένθουσιν τὸν γέρον,
καὶ πισταγκωνίσασιν τον.

Τὸν ἔφερον δὲ εἰς τὴν πόλιν, ὅπου τὸν ἠγόρασεν ὁ μέγας λογοθέτης, τῇ συναινέσει τοῦ βασιλέως, ἀφ' οὗ ἔμαθεν ὅτι:

Τρεῖς τέχναις καλάτε ἠέσκει
Πρῶτον, φυσικὸν ἀνθρώπου·
Δεύτερον, τοῦ χρυσαρίου
καὶ τοῦ λίθου τοῦ τιμίου·
Τρίτον περὶ τῶν ἀλόγων.

Ἀμέσως δὲ ὁ βασιλεὺς τὸν ἐφυλάκισε καὶ διέταξεν ὅπως καθ' ἑκάστην δίδωσιν αὐτῷ ἐν δίπυρον (πισκοῦττιν) «καὶ μίαν βολάν νὰ πίνῃ.»

Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἦλθεν εἰς τὴν αὐλὴν ἔμπορος τις ἐκ Συρίας, ἔχων πολύτιμον λίθον ἐκτιμηθέντα ὑπὸ τῶν χρυσοχόων ἀντὶ ἐξήκοντα χιλιάδων ἀργυρίου καὶ χρυσίου (:): τοῦτον ἠγόρασεν

εἶναι ταυτόσημος τῇ λ. φάσκειλα, περὶ ἧς ἐν τῷ περὶ Κατάρων κεφαλαίῳ τοῦ β'. τόμου, τοῦ περὶ τοῦ βίου τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων συγγραμματος ἡμῶν ὁμιλοῦμεν εἶναι δὲ τὰ φάσκειλα χειρονομία ὑβριστικὴ, πρὸς εὐτελεῖς ἀνθρώπους ἀπειθυνομένη· ἡ δὲ λέξις κουρεμένος (κουρε) εἶναι συνώνυμος τῇ καυμένος (brûlé—le ravine homme)· συνήθως δ' ἡ ἐκφρασις κουρεματάσου! θωπευτικῶς λεγομένη πρὸς ἀναγνώστῳ τι εἰπόντα, ἐτι δὲ συνηθεστέρα ἢ τὸ ἐν παρὲν νὰ κουρεῖσαι! ἐπίσης τὸ γοηστὸς ἐκ τῶν ἀνοησίας λεγόντων.—

ὁ βασιλεύς· ἀλλ' ὅτε ἔφερον εἰς τὸν γέροντα ὅπως τὸν ἐκτιμήσῃ οὗτος εἶπεν ὅτι ἀξίζει τρία κούφια (κούφα) καρύδια· ἐθυμώθη τότε ὁ βασιλεύς ὑπερβαλλόντως, ἀλλ' ὁ γέρον τῷ εἶπε:

«Τί χολιάζεις, καὶ τί ντα πλήσσει;
 «Τόσα, θεσποτά μου, ἀξίζει,
 «Καὶ εἶπόν σου τὴν ἀληθειαν.
 «Γροίκα, ἀρέντη βασιλεῦ,
 «Τὸ λιθάρι, τὸ (= ὅπερ) φουμίζου,
 «ἔχει σκώληκαν ἀπέσω·
 «Ὅταν οὖν ἔλθῃ τὸ θίρο,
 «καὶ νὰ βράσουσι ἡμέρας,
 «θίλει ἀρχίσει τὸ σκαμνίον,
 «νὰ κατατροπᾷ τὸν λίθον.
 «Καὶ λέγω ἂν οὐδὲν πιστεύῃς,
 «δρίτε τὸν καρύδιον σου,
 «δρίσε τὸν χρυσόν σου,
 «καὶ ἀεὶ σφίσει τὸ λιθάριον,
 «καὶ νὰ ὄῃς ἂν ἡμεῖς ψεύστης.»

Οὕτω δὲ ποιήσας ὁ βασιλεύς, εὗρεν ὅτι ἀληθῆ ὁ γέρον εἶπε καὶ κατέκλεισεν αὐτὸν ἐκ νεῦν εἰς τὴν φυλακὴν, διατάξας τὸν κελλάρην του νὰ τῷ δίδει δύο δίπυρα καθ' ἑκάστην καὶ δύο φοραῖς νὰ πίνῃ.»

Μετά τινα χρόνον ἐγένετο πρότασις εἰς τὸν βασιλέα νὰ νυμφευθῇ νεάνιδά τινα· ὁ βασιλεύς τότε ἐζήτησε τὸν γέροντα ὅπως τῷ εἶπῃ οὗτος τὸ φυσικὸν (le naturel) τῆς νεάνιδος. Παραλαβὼν δ' ὁ γέρον αὐτὴν τὴν διέταξε νὰ ἐκδυθῇ πρὸ αὐτοῦ, ἰδὼν δ' ὅτι ἀσυστόλως τοῦτο ἐκείνη ἔπραξεν, ἐπέστρεψε πρὸς τὸν βασιλέα καὶ τῷ εἶπεν ὅτι κακῆς γυναικὸς κόρη εἶναι, καὶ αὐτὸν θὰ ἀτιμάσῃ ἂν τὴν νυμφευθῇ. Ἐξετάσας δ' ὁ βασιλεύς τὰ κατὰ τὴν μητέρα τῆς νεάνιδος καὶ ἰδὼν ὅτι ἀληθῆ ὁ γέρον ἐμάντευσεν, ἐκ περιεργείας κινούμενος, τὸν παρεκάλεσε νὰ τῷ εἶπῃ καὶ τὴν φύσιν αὐτοῦ καὶ ἐκ τίνος κατάγεται γενεᾶς *). Ὁ γέρον, ἀφ' οὗ πρῶτον ἐνόρκως ὁ βασιλεύς τῷ ὑπεσχέθη ὅτι δὲν θὰ τὸν κακοποιήσῃ ὅ,τι δήποτε καὶ ἂν εἶπῃ, λέγει αὐτῷ ὅτι εἶναι υἱὸς ἀρτοποιοῦ (μάγκιπος). Πλήρης ὀργῆς ὁ βασιλεύς τρέχει πρὸς τὴν μητέρα του καὶ δι' ἀπειλῶν ἀναγκάζει αὐτὴν νὰ ὁμολογήσῃ τίς ἐστὶν ὁ πατὴρ του.

*) Καβάτορας, σημαίνει τορευτὴν πολυτίμων λίθων εἶναι δὲ λ. ἰταλικῆ) cavatore.)

Ἐκείνη ὁμολογεῖ ὅτι τὸν ἐγέννησεν ἐκ τοῦ ἀρτοποιοῦ Μουσταφᾶ, ἐπειδὴ ὁ βασιλεύς Πέρος ἦν ἄγονος. Τότε ὁ βασιλεύς, τοῦ γέροντος τὴν σοφίαν θαυμάζων, δωρεῖ αὐτῷ μαργαρίτην, ἀξίας ἐξήκοντα χιλιάδων χρυσοῦ, καὶ τὸν ἐξαπστάλλει εἰς τὴν οἰκογένειάν του, ὅπου ἐξῆσε πλούσιος καὶ εὐδαίμων. Τὸ δὲ διήγημα καταλήγει διὰ τοῦ ἐξῆς ἐπιμιθίου.

Οὕτως δὲ τιμᾷ ὁ Θεὸς
 τοὺς φρονίμους [τούς] ἀνθρώπους.
 Μὲ τὴν γνῶσιν ὅπου ἔχει
 πάλιν ὁ πτωχὸς πλουτίζει.

Ἡ διήγησις αὕτη ἦν ἴσως κοινοτάτη, καὶ πολλαὶ παραλλαγαὶ αὐτῆς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐφέροντο. Οἱ ἐν ἀρχῇ μάλιστα τοῦ ὑπὸ τοῦ κ. Legrand δημοσιευθέντος ποιήματος 19 στίχοι εἰσὶν ἴσως ἀποσπάσματα ἐτέρων δύο ποιημάτων, τὴν αὐτὴν ἐχόντων ὑπόθεσιν, τοῦ μὲν εἰς δεκαπεντασυλλάβους πολιτικούς γεγραμμένου στίχους, τοῦ δὲ ἐπίσης εἰς ὀκτασυλλάβους. Ἡ δὲ τοῦ κ. Legrand εἰκασία, ὅτι οἱ δεκαπεντασύλλαβοι στίχοι ἐτέθησαν πρὸ τῶν ὀκτασυλλάβων, ἐξ ἔθους, δὸς εἰπεῖν, ποιητικοῦ, διότι τοῦτο καὶ εἰς τινα ἄλλα μεσαιωνικὰ ποιήματα συμβαίνει, δὲν φαίνεται ἡμῖν λίαν πιθανή, τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον τὸ ποίημα ἀρχεται ἀναμφηρίστως ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ στίχου.

Ἐκτὸς τῶν δύο τούτων ποιημάτων κατέχομεν καὶ ἡμεῖς ἕτερον, ἀντιγραφὴν ἐκ χειρογράφου, ἀγνοοῦμεν ποῦ κατακειμένου, ὑπὸ Γεωργίου Τσαφαλοπούλου, ἀρχαίου ἐλληνοδιδασκάλου ἐν τῇ ἐν Βυτίνῃ τῆς Πελοποννήσου ἐλληνικῇ σχολῇ. Τὸ ποίημα τοῦτο καὶ στιχουργίαν ἔχει ἄπταιστον, καὶ γλώσσαν καθαρὰν, στερουμένην τῶν ἀφορήτων βαρβαρισμῶν, ὧν βρίθει τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Legrand δημοσιευθέν. Καὶ ἐν τῷ ποιήματι τούτῳ ἀναφέρεται ὅτι γέρον τις, πολυ-

*) Τὸ χειρόγραφον φέρει «Νὰ μ' ἐπιχαρῆς τὸν λέγει ὁ βασιλεύς», ὡς καὶ ἡμεῖς ἀκόμη σήμερον λέγομεν «Νὰ με χαρῆς, Νὰ σε χαρῶ. Ὅθεν ἐσφαλμένως ὁ κ. Legrand διορθοῖ Νὰ με ἐπιχαρῆς, τὸν λέγει», ὅπερ οὐδὲν σημαίνει.

μελῆ ἔχων οἰκογένειαν, περιελθὼν εἰς
ἐνδειαν, διότι

ἦλθε δύστυχος ὁ χρόνος,
κ' ἐκούρσεύθησαν ἡ χώρα,

λέγει εἰς τοὺς υἱοὺς καὶ τοὺς ἐγγόνους
του νὰ τὸν δέσωσι, καὶ τον φέρωσιν ὅπως
τὸν πωλήσωσιν

εἰς τὴν ἑακουσμένην πόλιν
τὴν μεγάλην Βυζαντίδα.

Ἐκεῖ ἀντὶ ἑξακισχιλίων δραχμῶν τοῦ ἀ-
γοράζουσιν οἱ μεγιστᾶνες, κατὰ παραγ-
γγελίαν τοῦ βασιλέως, βαβόντος ὅτι εἶναι
«λιθογνώστης» καὶ ὅτι γνωρίζει «τὴν
φύσιν τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀλόγων.» Ὁ
βασιλεὺς ἀγοράσας αὐτὸν «ἐπρόσταξεν
εὐθέως»

νὰ τοῦ δοκίμῃ καμάρα,
νὰ τὸν κάμουν καὶ ταῖνι,
ἐν ἀοράτῳ παξιμάδι
καὶ κρασάκι μίαν κούπαν
νὰ περνᾷ τὴν ζωὴν του.

Μετὰ δύο μῆνας ἔφερον εἰς τὴν ἀγορὰν
ἵππον (φαρὶν=ἵππᾶριον), ὑπὸ πάντων
ὠραιότατον καὶ εὐγενέστατον ὁμολογού-
μενον. Ἐπιθυμῶν δὲ ὁ βασιλεὺς ὅπως
ἀγοράσῃ αὐτὸν, ἔστειλε τὸν γέροντα ἵνα
τὸν ἐκτιμήσῃ. Ἐκεῖνος πορευθεὶς εἰς
τὴν ἀγορὰν διέταξε τὸν πωλητὴν νὰ ἵπ-
πεύσῃ τὸν ἵππον τοῦτον· εὐθύς δ' ὡς τὸν
εἶδε τρέχοντα, ἀνέκραξε:

Χοντρομέρι
ἀργοκίνητο 'ς τὴν σπράτα.
Τοῦτο, γὰρ καθὼς λογιάζω,
πουλαράκι εἶχε μείνει,
ὄρφανόν ἀπὸ μητέρα,
βουβαλάρη τὸ ἐδώκεν,
κ' ἔφαγε βουβάλας γάλα,
καὶ βουβάλας τάξιν ἔχει.

Τοῦτου δ' ἀληθοῦς ἀποδειχθέντος, ηὐ-
ξύνθη ἡ ἐπιχορήγησις αὐτοῦ κατὰ ἐν ἀ-
κόμη ἀφράτο παξιμάδι καὶ ἑτέραν
κούπαν κρασάκι. Μετὰ δύο πάλιν
μῆνας ἦλθεν ἔμπορός τις ἐκ χωρῶν ἀπω-
τάτων, ἐκ τῶν Ἰνδιῶν, φέρων λίθον πο-
λύτιμον, ἐκτιμηθέντα ὑπὸ τῶν αὐλικῶν
ἀντὶ ἑβδομήκοντα χιλιάδων δουκάτων.
Ὁ βασιλεὺς, ὅπως τὸν ἀγοράσῃ, προ-
σέτρεξεν εἰς τὸν γέροντα, ὅστις εὐθύς

ὡς εἶδε τὸν λίθον τὸν πολύτιμον ἀνέ-
κραξε:

Φέρετέ μου βάτου φύλλα,
κ' ἀπὸ σπάρτον μίαν ρίζαν,
γὰρ καπνίσωμεν τὸν λίθον,
ὅτ' ἀφωρήτῃ τὸ σκουλήκι,
ποῦ τοῦ δίδει τὴν λάμψιν.

Τοῦτου δὲ πράγματι γενομένου καὶ
πάλιν ηὐξύνθη τοῦ γέροντος ὁ μισθὸς
κατὰ ἐν ἔτι δίπυρον, καὶ ἐν ποτήριον
οἴνου.

Μεθ' ἑτέρουσ δύο μῆνας ὁ βασιλεὺς
ἐπρόκειτο νὰ νυμφευθῇ μίαν κορασίδα.
Καλέσας δὲ τὸν γέροντα, τὸν παρεκά-
λεσε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν οἰκίαν τῆς μη-
τρὸς τῆς νεάνιδος, ὅπως ἐκφέρῃ τὴν
περὶ ταύτης γνώμην του. Πορευθεὶς δ'
ὁ γέρον ἐκεῖ καὶ τὸ βάδισμα τῆς κόρης
παρατηρήσας, κατενόησεν ὅτι εἶναι κόρη
γυναικὸς διαγωγῆς κακῆς, καὶ ὅτι πολ-
λὴν πίστιν πρὸς τὸν σύζυγόν της δὲν
θὰ τηρήσῃ. Τὰς παρατηρήσεις ταύτας
ἀνεκοίνωσε τῷ βασιλεῖ, ὅστις θαυμά-
σας τοῦ πρεσβύτου τὴν σοφίαν, τὸν
παρακάλεσε νὰ τῷ εἴπῃ ἀπὸ τί γενεᾶν
αὐτὸς εἶναι. Ὁ δὲ γέρον, ἀφ' οὗ πρό-
τερον ὁ βασιλεὺς ὠρκίσθη ὅτι δὲν θὰ
τὸν βλάβῃ οἰαδήποτε καὶ ἂν ἦ ἡ ἀπάν-
τησις, εἶπε θαρρῆσας.

Καὶ φουρνάρη γοῖδς ὑπάρχεις,
καὶ φουρνάρη τάξιν ἔχεις
καὶ τὴν βασιλείαν πῶχεις
παρὰ φύσιν τὴν ἐπῆρες
κ' εἶσαι φυσικὸς χωριάτης.

Ὁ βασιλεὺς τότε ἐκάλεσε τὴν μη-
τέρα του, ἣτις γονυπετήσασα τῷ ὁμο-
λόγησεν ὅτι ἐπειδὴ ὁ πατήρ του ἦν ἄ-
τεκνος, καὶ δὲν θὰ κατέλιπε κληρονόμον
τὸν ἐγέννησεν ἐκ τοῦ φουρνάρη, ὅστις
ἦτο ἀνδρειωμένον παλληκάρη.
Ἀκούσας ταῦτα καὶ θαυμάσας ὁ βασι-
λεὺς ἀπέπεμψε μετὰ πολλῶν δώρων
τὸν πρεσβύτην, ἀφ' οὗ πρῶτον παρ' αὐτοῦ
ἔμαθεν, ὅτι τὴν γέννησίντου ἐμάντευσεν
ἐκ τῶν παξιμαδίων, ἅτινα τῷ ἐδώ-
ρει, διότι

ἀνταμοιβὴν τοιαύτην
χωριανὴν κ' ἀγραιοστάτην
ἔχαμεν εἰς τὴν σοφίαν,
ὡσάν τις φωμοπούλης.

Ὁ κύριος Gidel, ὁ σοφὸς συγγραφεὺς τῶν περὶ τῆς Νεοελληνικῆς φιλολογίας μελετῶν (*Études sur la littérature grecque moderne*), ἐν αἷς μετὰ πολυμαθείας ἐξετάζει τὴν ἐπήρεια τῶν Φραγκικῶν ἄσμάτων καὶ διηγήσεων, ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν τοῦ μεσαίωνα ποιημάτων, κατέστησε τοῦ κ. Legrand τὴν ἐκδοσὶν πολυτιμωτέραν, γράψας πρόλογον, περὶ τῆς διηγήσεως τοῦ Πτωχολέοντος πραγματευόμενον.

Ἐν τῷ προλόγῳ τούτῳ ὁ κ. Gidel, μετὰ τὴν μετάφρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ ποιήματος, πραγματεύεται περὶ τῆς ἐποχῆς, εἰς ἣν ἡ διήγησις ἀναφέρεται. Τοιαύτην δ' ὀρίζει τὴν ἑσπέρην τῆς βασιλείας τοῦ Φραγκοῦ ἡγεμόνος Ῥοβέρτου de Courtenay, ἐκδιωχθέντος τοῦ θρόνου ὑπὸ τῶν ὑπηκόων τῶν ἐν ἔτει 1228 μ. Χ. φερεὶ δὲ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς γνώμης του τὰ ἐξῆς ἐπιχειρήματα: Πατὴρ τοῦ βασιλέως ἐν τῷ ποιήματι λέγεται (στ. 338) ὁ κύριος Πέρος (= Πέτρος). Πέτρος δ' ἐκ τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐλέγετο μόνον ὁ Πέτρος de Courtenay, ὁ ἐν ἔτει 1216 ἐκλεχθεὶς αὐτοκράτωρ. Ἄν πρὸς στιγμὴν ὑποθέσωμεν τοῦτο ἀληθές, προσθέτει ὁ κ. Gidel, τὸ διήγημα τοῦτο μέγα παρέχει ἡμῖν τὸ ἐνδιαφέρον. Βλέπομεν Ἕλληνα, ὑπόδουλον δυναστείας, ἣν ἀπεχθάνεται, καὶ οὐδόλως πλέον ἐκπλησσομένη διότι ἐπευνόησε τὸν γελοῖον ἐκείνον μῦθον, ὅπως ἐκθέσῃ εἰς τῶν ὑπηκόων του τὴν περιφρόνησιν αὐτοκράτορα, κατέχοντα θρόνον, ἐφ' οὗ οὐδὲν ἐκ τῆς γεννησεῶς του ἐκέκτητο δικαίωμα. Ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος, ὁ υἱὸς ἐνὸς δούλου, ἐνὸς ποταποῦ ἀνδρὸς, ἐνὸς Μουσταφᾶ, ἦν ἀντικείμενον καταλληλότατον πρὸς σατυρισμὸν. Ὁ συγγραφεὺς ἐκτύπα οὕτω ταυτοχρόνως καὶ τοὺς Φράγκους καὶ τοὺς Τούρκους, διότι τὸ ὄνομα Μουσταφᾶς, ὅπερ ὁ δούλος ἔφερεν, ἦν κοινώτατον παρὰ τῇ φυλῇ, ἣτις ἐμελλε νὰ κατακλήσῃ βραδύτερον τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἣτις ἐνωρὶς ἐνέπνεε φόβον τοῖς Ἕλλησιν. Οὕτως ὁ Δάντης, ἐπανελάμβανεν ἐν τινι τῶν ἄσμάτων τῆς θείας

αὐτοῦ Κωμωδίας τὴν ἀλλόκοτον πλάνην, καθ' ἣν ὁ Οὐγὸς Καπέτος ἦν υἱὸς Παρισίου τινὸς κρεοπώλου.»

Ἐκτὸς τούτου ὁ κ. Gidel σημειοῖ τὴν καταφανῆ ὁμοίτητα τὴν ὑπάρχουσαν μετὰ τοῦ ποιήματος τοῦ Πτωχολέοντος καὶ γαλλικοῦ τινος μυθιστορήματος ἐπισημασμένου *Eraclès*, καὶ συγγραφέντος περὶ τὸ 1155 ὑπὸ τοῦ Gautier d' Arras. Ὁ *Eraclès* οὗτος, ὅστις ὡς ἐκ πολλῶν διδομένων ὑποθέτει ὁ κ. Gidel εἶναι ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Ἡράκλειος, ἐγεννήθη ἐν Ῥώμῃ ἐκ πατρὸς γερουσιαστοῦ, ὀνομαζομένου *Myriados* καὶ μητρὸς *Κασίνης*· ἄγγελος κατὰ τὴν στιγμήν τοῦ βαπτίσματος αὐτοῦ φέρει ἐπιστολὴν, ἣν διατάσσει τὴν μητέρα ν' ἀνοίξῃ μόνον ὅταν τὸ τέκνον μάθῃ ν' ἀναγινώσκῃ, ὅταν δὲ τοῦτο ἔμαθε τὴν ἀναγνώσῃ ἢ μὴτῆρ τῷ ἐγχειρίζῃ τὴν οὐρανόπεμπτον ἐπιστολὴν, ἐξ ἧς μαυθάνουσιν ὅτι ὁ Θεὸς προικίζει αὐτὸ διὰ τριῶν δώρων τῆς γνώσεως τῶν πολυτίμων λίθων, τῆς τῶν ἵππων καὶ τῆς τῶν γυναικῶν.

Ἀποθανόντος τοῦ *Myriados* ἡ σύζυγός του πρὸς ψυχικὴν του σωτηρίαν ἐπώλησεν ὅλα τὰ κτήματά της.

Les castiaux, les villes et les ricetés,
Les manoirs et les fermetés

Μὴ ἔχουσα δὲ πλέον χρήματα ὅπως δώσῃ χάριν τῆς ψυχῆς τοῦ συζύγου της ἐπώλησε καὶ τὸ τέκνον της εἰς τινα μεγιστᾶνα τοῦ αὐτοκράτορος ἀντὶ χιλίων βυζαντίων, διὰ τὰ τρία προτερήματά του. Οἱ αὐλικοὶ ἐμπαίζουσι τὸν μεγιστᾶνα ἐκείνον ὡς ἀπατηθέντα, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ διατάσσει νὰ συναθροίσωσιν οἱ ὑπηκοοὶ του τοὺς πολυτιμωτέρους τῶν λίθους, εἰς ἓνα ὠρισμένον τόπον· τούτου δὲ γενομένου διέταξε τὸν *Eraclès* ν' ἀγοράσῃ εἰς οἵανδήποτε τιμὴν τὸν τιμαλφέστερον ἐξ ὅλων τῶν λίθων τούτων· ἐκείνος παριδὼν ὅλους τοὺς λοιποὺς ἀγοράζει ἓνα ἄσημον ὅλως φαινόμενον παρὰ τινος ἐμπορίου πιπέρεως καὶ κόμεως, δίδει δ' εἰς τὸν ἐμπόρου, ἀντὶ τῶν ζητηθέντων ἐξ ἀσημάτων, τσα σαράκοντα μάρκα. Ὁ αὐτοκράτωρ ὄντι-

ζεται, ἀλλ' ὁ Eracles ἀποδεικνύει αὐτῷ ὅτι ὁ λίθος ἐκεῖνος ἔχει τὴν ιδιότητα νὰ διαφυλάττῃ ἀπὸ πυρός, σιδήρου καὶ ὕδατος τὸν κατέχοντα, τὴν δ' ιδιότητα ταύτην ἤθελεν ἀπωλέσει ἀν ἡγοράζετο ἀνθ' ἑξῆς μόνον δηναρίων. Καὶ ταῦτα ἀποδεικνύει καταδύσας ἐν ὕδατι, βληθεὶς διὰ ξίφους, καὶ εἰς πυρὰν τεθεὶς καὶ ἀβλαβὴς μέινας. Εἰς ἄλλην περιστάσειν ἀπέδειξεν ὁ Eracles ἀληθὲς τὸ πρῶτον ῥημά του τῆς γνώσεως τῶν ἵππων, καὶ ἄλλοτε τὸ τῆς γνώσεως τῶν γυναικῶν ἐκλέξας διὰ τὸν αὐτοκράτορα, μεταξὺ πολλῶν θυγατέρων μεγάλων οἰκογενειῶν νύμφην ἐκ γένου, μὲν εὐσημοῦ, ἀλλὰ διὰ μεγάλων πεπρακτισμένων ἀρετῶν.

Ὁ Paulin Paris, ὅστις ἐν τῇ φιλολογικῇ ἱστορίᾳ τῆς Γαλλίας πολλὰ περὶ τοῦ συγγράμματός τούτου τοῦ Gagner d' Arras ἐγράψε, ¹⁾ εὐρίσκει ὁμοιότητα πρὸς τὴν περὶ τῶν προτερημάτων τοῦ Eracles διήγησιν, ἐν τῷ Ἰνδικῷ μύθῳ, τῷ περιγράφοντι τὰ συμβάντα τοῦ Νάλα καὶ τῆς Δαναϊαντῆς. Ἐκεῖ ὁ ἦρας, μετημφισμένος εἰς ἡνίοχον τοῦ βασιλέως Ριτουάρνα, λέγεται ἀπαράμιλλος ὡς πρὸς τὴν γνώσιν τῶν ἵππων, καὶ μεταξὺ πολλῶν τοιούτων ἀρίστων θεωρουμένων, ἐκλέγει ἓνα κατὰ τὸ φαινόμενον εὐτελεῆ, ὅστις ὁμως μετέπειτα ἐδείχθη ὑπέρτερος πάντων τῶν λοιπῶν.

Πρὸς τούτοις ἐν τινι συλλογῇ ἀραβικῶν καὶ τουρκικῶν μύθων ἐκδοθείση ὑπὸ Δ. Κ. Ἀσλάνη τοῦ Βυζαντίου, ἐδημοσιεύθη ὁ ἀκόλουθος μῦθος, ὅμοιος τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Πτωχολέοντος, ἐνῶ ἡ σκηνὴ ὑποτίθεται ἐν Περσίᾳ.

«Περιηγητῆς τις ὁδεύων ἔφθασεν εἰς ἓνα κράτος τῆς Περσίας· μαθὼν δὲ ὅτι αὐτὸ εἶχεν ἄπειρα διαμάντια, καλοὺς ἵππους, καὶ καλοὺς ἀνθρώπους, ἐπαρουσιάσθη δι' ἀναφορᾶς του εἰς τὸν Σουλτάνον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἐξαιτῶν νὰ τὸν παραλάβῃ εἰς τὸ παλάτιόν του, ὡς πραγματογνώμονα τῶν τριῶν τούτων εἰδῶν, ἀπὸ τὰ ὅποια εἶχεν ὁ Σουλτάνος

πολλὰ· ἐδέχθη τὴν αἴτησίν του ὁ Σουλτάνος, καὶ παρουσιάσας τὸν περιηγητὴν ἐνώπιόν του, τῷ ἔδειξεν ἓνα ἀδάμαντα πολύτιμον διὰ νὰ τὸν ἐκτιμήσῃ· ὁ περιηγητῆς θεωρήσας τὸν ἀδάμαντα, εἶπεν εἰς τὸν Σουλτάνον· «εἰὰν ὁ ἀδάμας οὗτος δῶ ἤθελεν ἔχῃ εἰς τὸ κέντρον του ἐν κρήμα μαύρης ἄμμου, δὲν ἤθελεν ἐκτιμηθῆ με ὅλα τὰ χρήματα τοῦ κόσμου.» ὁ Σουλτάνος τῷ ἐζήτησεν ἀπόδειξιν· ὁ δὲ περιηγητῆς ἐζήτησε τὴν ἄδειαν νὰ σχίσῃ τὸν ἀδάμαντα, καὶ νὰ ἐξάξῃ τὴν μέλαιναν αὐτὴν ἄμμον· τῷ ἐδόθη ἡ ἄδεια, ἔσχισε τὸν ἀδάμαντα, καὶ ἐξαγαγὼν τὴν ἄμμον, τὴν ἐνεχείρησεν εἰς τὸν Σουλτάνον, ὅστις θαυμάσας τὴν γνώσιν τοῦ περιηγητοῦ, διέταξε νὰ τῷ δίδεται δι' ἀνταμοιβὴν μία ὀκκὰ κρέατος κάθε ἡμέραν ἐφ' ὄρω ζωῆς του· τῷ εἶπε δὲ νὰ παρουσιασθῇ τὴν ἐπιούσαν διὰ νὰ ἐκτιμήσῃ τοὺς ἵππους του.

Ἐπαρουσιάσθη ὁ περιηγητῆς τὴν ἐπιούσαν εἰς τὸν Σουλτάνον, ὅστις διέταξε νὰ φέρουν τὸν καλλίτερον ἵππον του διὰ νὰ τὸν ἐκτιμήσῃ· ὁ περιηγητῆς μόλις εἶδε τὸν ἵππον, καὶ εἶπεν εἰς τὸν Σουλτάνον· «ὁ ἵππος αὐτὸς ἤθελεν εἰσθαι ἀμίμητος, εἰὰν δὲν εἶχε φυσικὸν ἐλάττωμα τὸ νὰ κυλίεται εἰς τὸ ὕδωρ, ἄμα ὅτε ἤθελε περάσῃ ρύακα, ἢ κανένα ποταμὸν, καθότι μικρὸς ὢν ἐτράφη πολὺν καιρὸν ἀπὸ τὸ γάλα μιᾶς Βουβάλου, ἣτις ἦτον εἰς τὸν αὐτὸν σταῦλον, ὅπου εἶχεν ἀνατραφῆ καὶ ὁ ἵππος.» ὁ Σουλτάνος ἐζήτησε πάλιν ἀπόδειξιν, ὁ δὲ περιηγητῆς εἶπε νὰ καβαλικεύσῃ εἰς ἵππεὺς τὸν ἵππον, καὶ νὰ περάσῃ τὸν ἔμπροσθεν τοῦ Παλατίου ρύακα, καὶ θέλει ἀποδειχθῆ πραγματικῶς· ὁ δὲ Σουλτάνος διέταξε εὐθὺς νὰ γίνῃ· ἀλλὰ μόλις ὁ ἵππος εἰσῆλθεν εἰς τὸν ρύακα καὶ πάραυτα ἔπεσε κυλιόμενος εἰς τὸ ὕδωρ· θαυμάσας δὲ ὁ Σουλτάνος καὶ τὴν περὶ τοὺς ἵππους γνώσιν τοῦ περιηγητοῦ, διέταξε νὰ τῷ προστεθῇ ἄλλη μία ὀκκὰ κρέατος, εἰπὼν εἰς τὸν περιηγητὴν νὰ παρουσιασθῇ πάλιν διὰ νὰ ἐκτιμήσῃ καὶ ὅσους ἀνθρώπους ἤθελε τῷ παραστήσει.

1) Paulin Paris, Histoire littéraire de France t. XXII p. 791—867.